ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԹԻՒ 891 • 17 ՄԱՅԻՍ 2013

AGOS ԹՐՔԵՐԷՆ ԷՋԵՐԷՆ

Նազարեանին կը պահանջուի ցկեանս բանտարկութիւն

Դատախազութիւնը պատրաստեց Սամաթիոյ ոճիրի մեղադրեալ Մուրատ Նազարեանի դէմ ամբաստանագիրը: Դատախազ Օսման Թանաթար ոճիրի օրը կը ներկայացնէր հետեւեալ տողերով.- «Դէպքին օրը Մարիցա Քիւչիւք, ժամը 14.09-ին տունէն կ'ելլէ եւ գնումներ ընելէ ետք՝ 15.05-ին տուն կը վերադառնայ: Ժամը 15.18-ին կասկածելի անձի մը տունէն ելլելը կը նկատուի: Երեկոյեան ժամերուն մօրը զանգահարող եւ պատասխան չստացող Պայծառ Միտիլլի կը բնտռէ եղբայրը՝ Զատիկ Քիւչիւքին ու խորհուրդ կու տայ որ հանդիպի մօր տունը: Տուն եկող Զատիկ Քիւչիւք, իր բանալիով դուռը կը բանայ եւ դրան ետին, մօրը մերկ դիակը կը գտնէ»: Դատախազը ապա կը ներկայացնէ ոստիկանին յանցագործը գտնելու աշխատութիւնները: Դատախազին հաստատումով՝ Մարիցա Քիւչիւք ստացած դաշոյնի 14 հարուածներէն զատ, ստացած հարուածներով կոտրուած են նաեւ դէմքին ոսկորները: Դատախազը դաժան մարդասպանութեան մեղադրանքով ցկեանս բանտարկութիւն պահանջեց ամբաստանեալ Մուրատ Նազարեանի համար:

Վերատեսութիւնը անբաւարար է...

Գերագոյն Ատեանի 9-րդ Պատժական բաժինը հաստատեց Հրանդ Տինքի սպանութեան կազմակերպչական բնոյթը: Եւ սակայն, ատեանը մերժեց այդ կազմակերպութիւնը «Ահաբեկչական» կոչել ու գոհացաւ «Յանցագործութեան համար կազմակերպութիւն» բացատրութիւնով:

Տինքի դատավարութիւնը կատարող եւ կազմակերպութեան մը առկայութիւնը անտեսող 14-րդ Եղեռնադատ Ատեանի պետ Ռիւստէմ Էրեըլմազ «Մեր որոշումը չի նշանակեր թէ կազմակերպութիւն մը գոյութիւն չունի» խօսքերով տեղի տուած էր բանավէճերու: «ANKA» լրատու գործակալութեան փոխանցմամբ՝ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը բնութագրող «Սահմանադրական վարչակարգը եւ երկրին հողային ամբողջութիւնը խանգարող» արարք մը չէ նկատուած, ուստի յարմար տեսնուած է «Յանցագործութեան համար կազմակերպութիւն» բացատրութիւնը:

Եթէ դատարանը յամառի իր նախկին վճիռին վրայ, այս անգամ թղթածրարը պիտի փոխանցուի Գերագոյն Ատեանի Պատժական Ընդհանուր Խորհուրդի օրակարգին:

Ատեանը բացայայտ գտնելով Եասին Հայալի մեղսակցութիւնը՝ վերահաստատեց անոր համար վճռուած ցմահ բանտարկութեան պատիժը: Սակայն անբաւարար գտաւ անոր վիպագիր Օրհան Փամուքի դէմ արձակած մահուան սպառնալիքի պատճառաւ վճռուած երեք ամիս բանտարկութիւնը: Ատեանը յանցաւոր դատեց նաեւ Էրհան Թունճէլը, որ 14-րդ Եղեռնադատ Ատեանի կողմէ անպարտ հռչակուած էր: Ատեանը համոզուած է, որ 24 Հոկտեմբեր 2004-ին, Տրապիզոնի «Մէք Տանըլտս» ճաշարանի պայթումէն ի վեր Էրհան Թունճէլ եւ Եասին Հայալ կը գործակցին: Թունճէլ անձամբ սարքած է պայթուցիկը եւ յանձնած Եասին Հայալի: Ան մասնակցած է նաեւ Հրանդ Տինքի սպանութեան, ուրեմն պէտք է կրկին դատուի ու պատժուի:

Չեղեալ համարուեցաւ նաեւ Եասին Հայալի եղբօր՝ Օսման Հայալի անպարտ հռչակման վճիռը: Այս օրինակին մէջ եւս ատեանը համոզուած է, որ թերի հարցաքննութեան հետեւանքով Օսման Հայալ անպարտ հռչակուած է: Ատեանը պահանջեց որ կրկնուի հարցաքննութիւնը ու մասնագէտներ անգամ մը եւս քննեն «Սարայ Քումաշճըլըք» ընկերութեան տեսախցիկներու նկարահանումները եւ ստուգեն այդտեղ ոճրագործ Օկիւն Սամասթի կողքին կեցողը Օսման Հայալն է, թէ ո՛չ:

Վերահաստատուեցաւ Սամասթի պատիժը

Իսթանպուլի Անչափահասներու 2-րդ Եղեռնադատ Ատեանը Տինքի ոճրագործ Օկիւն Սամասթը նախ ծրագրուած ձեւով մարդասպանութեան մեղադրանքով ցկեանս բանտարկութեան դատապարտած, սակայն դէպքի թուականին Սամասթի անչափահաս ըլլալը նկատի ունենալով՝ բանտարկութեան պատիժը զեղչած էր քսանմէկուկէս տարիի: Այդ պատիժին վրայ բարդուած էր նաեւ զէնք կրելու մեղադրանքով վճռուած մէկ տարի չորս ամիս բանտարկութիւնը: Գերագոյն Ատեանի այս որոշումներէն վերջ թղթածրարը պիտի վերադարձուի 14-րդ Եղեռնադատ Ատեան: Եթէ այս վերջինը յամառի իր նախկին վճիռին վրայ, այս անգամ թղթածրարը պիտի փոխանցուի Գերագոյն Ատեանի Պատժական Ընդհանուր Խորհուրդի օրակարգին:

Բանիմացները Ֆէրիգիւղի մէջ

Բանիմաց անձերու Մարմարայի խմբակը 12 Մայիս Կիրակի Ֆէրիգիւղի Սուրբ Վարդանանց եկեղեցւոյ «Նազար Շիրինօղլու» սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցաւ քաղաքիս քրիստոնեայ եւ հրեայ համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ:

Բանիմացներու Մարմարայի խմբակը կը բաղկանար Տէնիզ Իւլքէ Արըպօղանի գլխաւորութեամբ Ալի Պայրամօղլու, Հիւլյա Գօչեիդիթ, Օրհան Կէնճէպայ, Եիւճէլ Սայման, Եագուպ Լեւէնտ Քօրքութ եւ Մուսթաֆա Արմաղանէ:

Ժողովին բացումը կատարեց Ֆէրիգիւղի թաղականութեան ատենապետ Մանուկ Էօզէր: Ան իր բարի գալուստի խօսքին մէջ յիշեց զուգադիպած Մայրերու օրը, ապա նշեց Հաթայի Ռէյհանլը գիւղաքաղաքին մէջ օր մը առաջ պատահած ահաբեկչական արարքը եւ ցաւակցութիւն յայտնեց պայթումին զոհուածներուն համար:

Երկրի փոքրամասնական հիմնարկներու անունով ելոյթ ունեցաւ Վագըֆներու Խորհուրդի մօտ Փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչ Լաքի Վինկաս, որ նշեց, թէ բանիմացներու խմբակի օրակարգը խաղաղութիւնը կերտելու մասին է եւ այդ խաղաղութիւնը սահմանուած չէ միայն թուրք եւ քիւրտ ժողովուրդներով, ու սապէս ըսաւ. «Անոնց նպատակը ամբողջ երկրի ժողովրդավարութեան նպաստել է: Վերջապէս մեր հայրենակցական իրաւունքները սահմանուած չեն մեր բնակչութեան սակաւութեան հետ»:

Բանիմացներու Մարմարայի խմբակի պետ Տէնիզ Իւլքէ Արըպօղան նշեց, որ իրենք այնքան ալ գոհ չեն բանիմացներ մակդիրէն, քանի որ իրենց ստանձնած առաքելութիւնը կը համարեն խաղաղութեան ջանք ու աւելցուց. «Տարբեր քաղաքական համոզումներէ եկած անհատներ ենք, մէկտեղուեցանք խաղաղութեան խորհուրդը հասարակութեան բացատրելու համար: Հանդիպումներու ընթացքին նախապատուութիւնը կու տանք հասարակութեան խորհուրդներուն, որպէսզի գիտնանք թէ ի՛նչ տեսակ մտահոգութիւններ կան, որոնք կասկածի տեղի կու տան իրաւ խաղաղութիւն մը կերտելու խնդրին մէջ: Մենք այդ մտահոգութիւնները կը գրանցենք, ապա կը փոխանցենք պետութեան պատկան մարմիններուն»:

Այսպէս համառօտ նախադասութիւններով, կարգաւ իրենց տեսութիւնները փոխանցեցին խմբակի բոլոր անդամները: Աւելի վերջ բարձրախօսը պտտցըւեցաւ ներկաներուն միջեւ, որոնք ընդհանուր առմամբ ողջունելով հանդերձ ներկայ գործընթացը՝ իրենց ակնկալութիւնները յայտնեցին նոր սահմանադրութենէն: Պահանջուեցաւ որ սահմանադրութիւնը պէտք է զերծ մնայ ազգային որեւէ ինքնութիւն մը մատնանշելէ ու դառնայ բովանդակ երկրի ակնկալութիւններուն գոհացում տուող օրէնսգիրք:

Բացի իսթանպուլահայ հիմնարկներու ներկայացուցիչներէն, ժողովին մասնակցելու փութացած էին նաեւ յոյն, հրեայ, հայ կաթողիկէ եւ ասորի համայնքներու ներկայացուցիչներ:

Սահմանադրութեան ակնկալութիւնները կարելի է եզրակացնել ստորեւ նշուած խորագիրներով.-

- Ո՛չ միայն թուրքերու եւ քիւրտերու, այլ երկրի բոլոր ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութիւն:
- Նոր սահմանադրութեան մէջ հայրենակցութեան բնոյթի եւ սեփական իրաւունքներու ճանաչում:
- Կրթական համակարգէն, յատկապէս պատմութեան դասագիրքերէն ատելութեան պատգամներու մաքրագործում:
- Մամուլի մէջ փոքրամասնութեանց դէմ ատելութեան պատգամներուն վերջ տալ:
- Նշել փոքրամասնութիւններու ժողովրդավարացման առումով տեղն ու կարեւորութիւնը:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՊԵՐՃ ԱՐԱՊԵԱՆ

Սուրբ Փրկիչ՝ 181 տարեկան

Իսթանպուլահայ աւանդութեան մէջ կրօնական ամէն տօնակատարութիւն առընչուած է եկեղեցիի մը կամ հաստատութեան մը հետ: Այդ աւանդութեան համաձայն՝ Համբարձման տօնն ալ միշտ կը յիշուի Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի տարեդարձին հետ:

Արդարեւ, նախորդ Հինգշաբթի, 9 Մայիս 2013-ին, հիւանդանոցի մատրան մէջ մատուցուած Ս. Պատարագէն ետք, պարտէզին մէջ սարքուած սեղաններու շուրջ տօնուեցաւ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի հիմնադրութեան 181-ամեակը: Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Արամ Արք. Աթէշեանի կողքին տօնակատարութիւնը պատուեց ՀՀ ՍՓՏՀ-ի շրջագծով ներկայացուցիչ Միքայէլ Վարդանեան: Ներկայ էին նաեւ Միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Սահակ Եպսկ. Մաշալեան, Շիշլիի փոխ քաղաքապետ Վազգէն Պարըն եւ բազմաթիւ հրաւիրեալներ:

Տօնակատարութեան առթիւ ելոյթ ունեցաւ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Պետոս Շիրինօղլու, որ ներկաներուն աւետեց, թէ Առողջապահութեան Նախարարութեան քննիչներու կատարած վերջին քննութիւններով հիւանդանոցի վստահելիութիւնը գնահատուած է 98,7 տոկոս: Այս գնահատականով Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցը կը դասուի երկրի լաւագոյն քանի մը հիւանդանոցներու կարգին եւ շարունակեց. «Ես եւ ընկերներս մեծ հպարտութեամբ կ'ընդունինք քննիչներու այս գնահատումը»:

Արամ Ս. Արք. Աթէշեան եւս անդրադարձաւ այս յաջողութեան ու աւելցուց. «98,7 տոկոսով վստահութեան մասին երբ լսեցի, ակամայ յիշեցի Օսմանեան կայսրութեան օրով մեր ժողովուրդին վայելցուած Միլլէթի Սատըքա, այսինքն՝ Հաւատարիմ Ազգ մակդիրը: Սուլթան Մեհմէտ Բ. արքան ալ Իսթանպուլը գրաւելէ ետք տասը հազարաւոր հայեր բերաւ հոս, որպէս վստահելի ժողովուրդ: Այսօր եւս մեր հիւանդանոցը երկրիս ամենավստահելի հաստատութիւններէն մէկն է»:

Մենք ու Մերոնք
ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԿԵԱՆ

Յարգել արուեստի ազատութիւնը

Հոլանտայի արքան չծուլացաւ ու ծայրէ ի ծայր երրորդ անգամ կարդաց իրեն ուղղուած բաց նամակը: Երկրի խումբ մը ականաւոր ու հանրաճանաչ արուեստագէտներ կը բողոքէին Վինսէնթ Վան Կոկ անուն անծանօթ նկարչի մը մասին եւ իրմէ՝ երկրին թագաւորէն կը պահանջէին, որ խստիւ արգիլէ ստեղծագործել այս անհեթեթ նկարչին, որովհետեւ անոր վրձինով կ'անարգուէին Հոլանտայի արեւածաղիկները:

Թագաւորը զամբիւղ նետեց իրեն հասած նամակը, որ նոյն օր արդէն հրատարակուած էր երկրի քանի մը թերթերուն մէջ ալ: Գզրոցէն դուրս հանեց էջ մը թուղթ, գրիչը թաթխեց կաղամարին ու սկսաւ խնամքով գրել:

«Սիրելի արթիստներ ազգիս, շնորհակալութեամբ եւ ուրախութեամբ ստացայ ձեր նամակը, որ կը վերաբերի երկրիս արեւածաղիկներու պատիւը պահելու: Շնորհակալ եմ արեւածաղիկներուն նկատմամբ ձեր տածած հոգատարութեան: Բայց ես խորհրդատուներուս միջոցաւ կարճ պրպտում մը ըրի եւ իմացայ, թէ իսկապէս անտաղանդ մըն է նկարիչ Վան Կոկ, որ չէ յաջողած իր կտաւներէն մէկն իսկ վաճառելու: Ուրեմն, ինք արդէն կը կրէ իր անտաղանդութեան պատիժը: Իսկ եթէ ես արգիլեմ զինք, շատ հաւանական է, որ իր անտաղանդութենէն աւելի մեծ արձագանգ բերէ իմ դաժան բռնակալութիւնս: Այսօր զինք քննադատող մեր արուեստագէտները պիտի չվարանին զիս գեղարուեստի թշնամի հռչակելու: Ուրեմն թողէք որ ան շարունակէ նկարել: Ինք չի կրնար արատաւորել մեր արեւածաղիկները... Անոնք կան ու կը մնան: Պատիւը ու ամօթը կը վիճակի արուեստագէտին: Եթէ լաւը կ'ընէ, կը վայելէ պատիւը, կամ ալ հակառակ դէպքին՝ ամօթը: Բայց թերեւս աւելի ծանր ամօթ է Հոլանտայի թագաւորին պատմութեան մէջ արուեստը արգիլող ըլլալով յիշուիլը»:

Յուսանք նախագահ Սերժ Սարգսեան ալ կը պահէ Հոլանտայի կարծեցեալ թագաւորի բանիմացութիւնը եւ չի փորձեր Սերժ Աւետիքեանի բեմադրած այլընտրանքային «Անուշ»ի բեմադրութեան արգելք ըլլալ: Իսկ մեզի կը մնայ մեղադրել Հայաստանցի այն արուեստագէտները, որոնք Յովհաննէս Թումանեանի կամ Արմէն Տիգրանեանի խորտակուած արժանապատուութիւնը փրկելու համար նամակ գրած են Հանրապետութեան նախագահին:

Պէտք է գիտակցինք որ Սայաթ Նովայի, Կոմիտասի կամ Թումանեանի նման արուեստագէտներ կը պատկանին համաշխարհային պատմութեան եւ ամէն արուեստագէտ իրաւունք ունի անոնց թողած ժառանգը իր գիտցած ձեւով մեկնաբանելու: Եթէ այդ մեկնաբանութենէն յաջող գործ մը դուրս գայ, պատիւը կը պատկանի հեղինակին: Իսկ եթէ ըրած գործը ձախողած է, միայն ինքն է որ պիտի մեղադրուի: Ուրիշ տեսակ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ արուեստը գիտարար ըլլայ: Այսպէս կատարուած է Փականինիի երաժշտական մէկ նախադասութենէն մեկնելով բազմաթիւ յօրինումներ: Այսպէս Ասլամազեան լարային քառեակի համար վերամշակեց Կոմիտասի պատարագը: Այսպէս Սայաթ Նովայի տաղերը երգուեցան ռեփի ոճով:

Արուեստագէտը պարտի յարգել արուեստի հիմնական իրաւունքը՝ անծայրածիր ազատութիւնը:

pakrates@yahoo.com

Պէյրութի մէջ «Համշէն»ի նուիրուած «Հայեր... Անոնք ալ հայ են» ձեռնարկին առիթով

Համշէնը եւ Հայերը

ՎԱՀԱԳՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
vahaknk@gmail.com

Մէկը չի գիտեր թէ ո՛ր թուականին եւ ի՛նչ պայմաններու տակ Համշէնը յանկարծ մտաւ Հայ արդի ճառաբանութեան եւ գիտակցութեան տարածքէն ներս: Բայց յստակօրէն անոր մուտքով, ոչինչ նոյնը մնաց, վստահ՝ ո՛չ հայերուն մօտ, հաւանաբար նաեւ ո՛չ Համշէնի մէջ:

Հայերը արթնցան այն իրականութեան, որ 1915-ով չէ վերջացած ամէն բան: Ի վերջոյ համշէնցիները բոլորը մէկ ֆութպոլի խումբ մը չեն միանման տարազներով: Իւրաքանչիւր համշէնցի մէկ մարդ է եւ ամէն մարդ տարբեր կը մտածէ իր ինքնութիւններուն մասին: Բայց հայերը ունին կարծրատիպներ:

Կարծրատիպներէն ամենէն մեծը այն է, որ հայերը երկար տարիներ Թուրքիան դիտած են որպէս մէկ ամբողջական ժայռ, առանց հասկնալու անոր ներքին ծալքերը եւ զանազանութիւնները: Շատ անգամ, բայց յատկապէս ազգայնական շրջանակներու մէջ, կարելի է նկատել մերժողականութիւն, սկսելով Համշէնէն, միւս իսլամ հայերէն, հասնելով մինչեւ քրիստոնեայ հայերը, նոյնիսկ Պոլսահայ գաղութը: Մէկ խօսքով, ամէն ինչ որ Թուրքիոյ մէջ է, թշնամի է: Կարծես թէ Թուրքիոյ իրերայաջորդ կառավարութիւններու քարոզած թրքութիւնը աւելի շատ ազդած է Թուրքիոյ արտաքին պատկերին, քան թէ ներքին միաձուլումը նպատակադրող քաղաքականութեան յաջողութեան: Այլ խօսքով, հայերը աւելի շատ համոզուած են Թուրքիոյ միատարրութեամբ, քան Թուրքիոյ բնակիչները իրենք: Եւ այս համոզումին յառաջացուցած կարծրատիպներուն պատճառով, յառաջ եկած է մերժողականութիւն մը:

Նոր հայկական ինքնութիւնը պէտք է ձերբազատել ազգայնականութենէն, եւ մօտեցնել ժողովրդավարութեան: Որքան ժողովրդավարութիւնը աւելի կեդրոնական դառնայ ինքնութեան մը մէջ, այնքան աւելի լայն ընդունելութիւն կը գտնէ նոյնինքն ինքնութեան տէրերուն կողմէ:

Սակայն միայն կարծրատիպները չեն հարցը: Քրիստոնեայ հայը ինչպէ՞ս պիտի ընդունի իսլամ հայուն որպէս հաւասար, կամ հակառակը: Ազգայնական հայը ինչպէ՞ս պիտի համակերպի Թուրքիոյ տարածքին վրայ ապրող անհատին: Հայաստանի Հանրապետութիւնը, կուսակցութիւնները, եկեղեցիները, դաստիարակչութիւնը, միութիւնները, ինչպէ՞ս պիտի փոխեն իրենց ռազմավարութիւնները եւ գաղափարախօսութիւնները, հասկնալու եւ ընդգրկելու համար Համշէնը:

Այս բոլորը ինքնութեան խնդիրներ են: Հայկական ինքնութիւնը վերջին հարիւր տարուան ընթացքին զանազան շաղախներ ձեռք բերած է, նիւթեր՝ որոնց շուրջ կը համախմբուին մարդիկ, այս նիւթերը, կամ ինքնութեան գիծերը կարելիին չափ հասարակաց դարձուած են որ զանազան գաղութները միատեղ կարենան հասկըցուիլ: Հայաստանի Հանրապետութեան անկախացումով եւ Արցախեան պատերազմի արդիւնքով այս հասարակաց ինքնութիւնը նոր գիծեր սկսաւ գոյացնել, որուն արդիւնքով, Արեւելահայ-Արեւմտահայ բաժանումը մեղմացած է բաւական:

Հայերուն ինքնութիւնը այսօր, նման մարտահրաւէրի մը առջեւ կը գտնուի: Այս անգամ Թուրքիան փոփոխումի շեմին է, որուն արդիւնքով հայերը կը նկատեն, թէ պէտք է որոշ փոփոխութիւններ մտցնեն իրենք եւս իրենց ինքնութեան մէջ: Բնականաբար, առաջին փորձը կ'ըլլայ ամենէն դիւրին միջոցին դիմելով: Բոլոր հայերը որ կ'իմանան Համշէնի մասին, արդէն առաջին հարցումը որ անոնց միտքը կու գայ, այն է թէ արդեօ՞ք անոնք պիտի ուզեն քրիստոնեայ դառնալ: Շատեր նոյնիսկ այս հարցումին դրական պատասխանին կը կապեն Համշէնի «հայկականութիւնը»: Այլ խօսքով՝ դիմացինը եղածին պէս ընդունելու փոխարէն, անկէ պահանջել որ ընդունելի դառնալու համար փոփոխութիւններ կատարէ սեփական ինքնութեան մէջ:

Համշէնը ընդունելի դարձնելու համար ընդհանուր հայութեան կողմէ աշխատանքները կը տարուին զանազան անհատներու եւ մի քանի կեդրոններու կողմէ: Անոնց աշխատանքին գլխաւոր մէկ մասը կը յատկացուի Համշէնին որքան «քիչ իսլամ» եւ որքան «շատ հայ» ըլլալուն վրայ: Ճիգ մը, որ յստակօրէն կը միտի մերձեցնել երկու ինքնութիւնները, բնականաբար զոհաբերելով փոքրամասնութիւնը, մեծամասնութեան համար:

Պահ մը եթէ ընդունինք այն վարկածը, որ այս մարդիկը իսլամացուած են բռնի ուժով եւ պատմական արդարութիւնը տեղը պիտի գտնէ, երբ այս մարդիկը վերադառնան իրենց կրօնքին: Շատ լաւ: Բայց այս արդարութեան հասնելու ճանապարհը եթէ դարձեալ պսակուած պիտի ըլլայ ազգայնամոլութեան դափնիով, այն ատեն նոյն անհեթեթութեան պիտի երթանք եւ այս անգամ մէջտեղ պիտի ելլեն մարդիկ, որոնք ընդունած են հայկական ինքնութիւնը, բայց գաղտնի պահած են Համշէնի նախկին ինքնութիւնը: Ինքնութիւնը իւղաներկ չէ, որ գոյնի վրայ գոյն ներկես, տակինը չերեւի, ընդհակառակն, ինքնութիւնը այնպէս «քուանթում» մըն է, որ նոյն ատեն ամէն ինչ ըլլալու կարողութիւնը ունի: Վերջին օրինակը հալէպահայերն են Հայաստանի մէջ: Ոմանց համար ասիկա ոսկեայ առիթ մըն է հայրենադարձութեան, իսկ իրենցմէ շատերուն համար, պարզապէս հայրենիքի կորուստ մը եւս:

Նոր հայկական ինքնութիւնը պէտք է ձերբազատել ազգայնականութենէն, եւ մօտեցնել ժողովրդավարութեան: Որքան ժողովրդավարութիւնը աւելի կեդրոնական դառնայ ինքնութեան մը մէջ, այնքան աւելի լայն ընդունելութիւն կը գտնէ նոյնինքն ինքնութեան տէրերուն կողմէ:

Հայաստանի մէջ եւս Եհովայի վկաները կը մերժեն զինուորական ծառայութիւնը

ԵՄԻԱ-ի պատմական վճռին հերոսը

ԼԻԼԻԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
lilitgasparyan@agos.com.tr

Եհովայի վկաները ամենուրեք կը մերժեն զինուորական ծառայութիւնը: Սակայն ինչպէս կարգ մը երկիրներու, Հայաստանի մէջ եւս զին-ծառայութիւնը պարտադիր է: Ուրեմն այս պարտադրութիւնը յանցագործ դիրքի կը մատնէ բանակի ծառայութիւնը մերժողները, որոնցմէ մէկն է Վահան Պայաթեան: Ան տարի մը բանտարկուած մնալէ ետք, դիմած է ԵՄԻԱ եւ ձեռքբերած արդիւնքով ալ նման դատերու համար կարեւոր օրինակ մը հանդիսացած է:

1996-ին, Պայաթեանները ընտանեօք հետեւեցան Աստուածաշունչի Եհովայի վկաներու ուխտին: Վահան դեռ 16 տարեկան էր, երբ մկրտուելով պաշտօնապէս անդամակցեցաւ այդ աղանդին: Կարճ ժամանակ ետք՝ յայտարարեց պարտադիր զինուորական ծառայութենէ հրաժարելու կամքը:

Վահան Պայաթեան

Հայաստանի Սահմանադրութիւնը 18 տարեկանը լրացնող բոլոր այր մարդոց կը պարտադրէ զինուորական ծառայութիւն, որը մերժողները կը պատժուին մինչեւ երեք տարի բանտարկութեամբ: Վահան Պայաթեան առաջարկած էր զինուորական ծառայութեան փոխարէն հասարականպաստ մի այլ ծառայութիւնով կատարել պարտականութիւնը, որը սակայն մերժուեցաւ: Պայաթեան 2002-ի Սեպտեմբերին ձերբակալուեցաւ ու դատուեցաւ ծառայութենէ փախչելու մեղադրանքով:

Հայաստան 2001-ին անդամակցեցաւ Եւրոխորհուրդին: Այսպէսով Հայաստանի քաղաքացիները տիրացան ներքին իրաւական համակարգով չկայացած արդարութիւնը՝ ԵՄԻԱ-էն պահանջելու իրաւունքին: Պայաթեան օգտուեցաւ այդ իրաւունքէն եւ 2003-ին դիմում կատարեց միջազգային ատեանին: Ան՝ իր հայցին մէջ պնդած էր, որ Եւրոպայի Մարդու Իրաւունքներու Համաձայնագրի 9-րդ յօդուածին համաձայն, հաւատքի բերմամբ զինուորութեան ծառայութիւնը մերժելու իրաւունքը ոտնակոխուած է: 27 Հոկտեմբեր 2009-ին ԵՄԻԱ յայտնեց, որ 9-րդ յօդուածը չ'ընդգրկեր կրօնական հաւատքի բերմամբ պարտադիր ծառայութիւնը մերժելու իրաւունքը:

«Բանտը ինքնին ճնշում է արդէն: Յաւելեալ ճնշում մը չապրեցայ: Բանտի զրկանքները արդէն բաւական են: ԵՄԻԱ դիմելով ալ յաւելեալ ճնշումի կամ անարգանքի չենթարկուեցայ: Դատավարութեան աւարտին պետութիւնը 20 000 եւրօ հատուցելու դատապարտուեցաւ: Իրաւունքներս յափշտակուած էին եւ ես միայն արդարութիւն պահանջեցի»

Մինչ այդ, ամուսնացած եւ զաւակ մը ունեցած Պայաթեանի առջեւ երկու միջոցներ կային. կամ պիտի ընդունէր եկած ժխտական պատասխանը, կամ ալ պիտի պայքարէր աւելի բարձր ատեանի մը մէջ: Ան բռնեց երկրորդ ճանապարհը եւ դիմեց հոն, ուր միայն յատուկ եւ արտակարգ թղթածրարներ կը քննարկուին: Ահա ԵՄԻԱ-ի այդ բարձրագոյն ատեանը 7 Յուլիս 2011-ին 16 կողմ եւ 1 դէմ ձայներով Հայաստանի Հանրապետութիւնը դատապարտեց Պայաթեանի ծառայութիւնը մերժելու իրաւունքին արգելք ըլլալու մեղադրանքով: ԵՄԻԱ-ի նման դատերու մէջ առաջին դրական որոշումն է այս, որ մեծ ուրախութիւն պատճառեց բոլոր խիղճով մերժողներուն:

Վերջին 20 տարիներու ընթացքին, շուրջ 450 Եհովայի վկաներ դատապարտուած էին պարտադիր զինուորական ծառայութիւնը մերժելու պատճառաւ: Ստորեւ կու տանք Վահան Պայաթեանի հետ մեր կատարած հարցազրոյցը.-

- **Պատմեցէք ձեր ողիսականը, ի՞նչպէս խիղճով մերժող դարձաք:**

Վ. ՊԱՅԱԹԵԱՆ.- 96 թուին ընտանեօք համոզուեցանք Աստուածաշունչի հրամանին եւ ես մերժեցի բանակի պարտադիր ծառայութիւնը: 2001-ին պատկան իշխանութիւններուն դիմելով պատրաստակամութիւն յայտնեցի այլընտրանքային աշխատութիւններով ժողովուրդին ծառայելու համար: Պատասխանը ժխտական էր եւ 2002-ին ձերբակալուեցայ: Նախ՝ մէկուկէս տարի պատիժ վճռեցին, ապա՝ դատախազը անբաւարար գտաւ ու տարի մը եւս երկարեցին բանտարկութիւնս: Նախապէս պատժի մէկ երրորդը տանելէ ետք ազատ արձակելու դրութիւն մը կար, որ այժմ չի գործեր:

- **Ի՞նչպէս որոշեցիք ԵՄԻԱ դիմել:**

Վ. ՊԱՅԱԹԵԱՆ.- Արդէն գիտէի ԵՄԻԱ-ին մարդու իրաւունքները պաշտպանելուն մասին, ուրեմն ուզեցի իրաւունքներուս տէր կանգնիլ:

- **Ի՞նչ տեսակ ճնշումներու ենթարկուեցաք այդ միջոցին:**

Վ. ՊԱՅԱԹԵԱՆ.- Բանտը ինքնին ճնշում է արդէն: Յաւելեալ ճնշում մը չապրեցայ: Բանտի զրկանքները արդէն բաւական են: ԵՄԻԱ դիմելով ալ յաւելեալ ճնշումի կամ անարգանքի չենթարկուեցայ: Դատավարութեան աւարտին պետութիւնը 20000 եւրօ հատուցելու դատապարտուեցաւ: Իրաւունքներս յափըշտակուած էին եւ ես միայն արդարութիւն պահանջեցի:

- **Թուրքիոյ մէջ խիղճով մերժողներու համար օրինակ մը դարձած է ձեր խնդիրը: Ի՞նչ կը խորհիք այս մասին:**

Վ. ՊԱՅԱԹԵԱՆ.- Ուրախ եմ որ օրինակ կը դառնամ: Յուսամ Թուրքիոյ մէջ ալ մարդիկ պարտադիր զինուորական ծառայութեան տեղ այլընտրանքային միջոցներով կը սպասարկեն հանրութեան:

ԽԱՉԲԱՌ

Պատրաստեց՝ Արփի Գանթարճեան

Հորիզոնական

1.- Նեղութիւններու դիմանալ- Կրկնուած բաղաձայններ:
2.- Սխտորին ընկերը՝ հկր. - Արդարութեան համար կը բացուի:
3.- Մասնիկ՝ որ բային հետ կը գործածուի - Այլ ձեւով - Պատերազմ:
4.- Կեանքի պայքար:
5.- Վիթխարի հասակով մարդ - Ինք:
6.- Մսկոտ - Անձնական դերանուն մը - Քաջ:
7.- Կրկնուած բաղաձայններ - Պայթուցիկ նիւթ - Յարաբերական դերանուն մը:
8.- Ռամկօրէն՝ այո՛ - Տարի - Ճնճղուկ:
9.- Խիստ շատ - Այստեղ:
10.- Կացին - Վաստկիլ:
11.- Կարասի մը:

Ուղղահայեաց

1.- Բնական նախասիրութիւն - Զոյգերէն իւրաքանչիւրը, հունտ:
2.- Փողոցային, անառակ:
3.- Ծուխ՝ անձայն - Ատիկա - Նախածանց մասնիկ մը:
4.- Ոտքը բոպիկ - Իգական հայկական անուն մը՝ վերջաւորութեան (ի) աւելցնելով:
5.- Մարգարէ մը - Օսմանեան շրջանի պոլսահայ ջոջերը:
6.- Զորքոտանիներու էգը:
7.- Կրկին - Մանուած առարկայ - Այբուբենէն:
8.- Պտոյտ - Վտիտ:
9.- Հարիւր տարի - մայրաքաղաք մը:
10.- Դժոխք, խոր վիհ՝ վերջաւորութեան (ս) աւելցնելով - Ունայն:
11.- Կրկնուած բաղաձայններ - Մրափ:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1									■		
2		■				■		■			
3			■				■				
4		■									■
5		■	■						■		
6					■			■			
7	■			■					■		
8			■			■				■	
9							■				■
10						■					
11	■		■								■

Խաչբառին լուծումը՝
Յաջորդ թիւով

Նախորդ խաչբառին լուծումը

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Կ	Ա	Ս	Կ	Ա	Ր	Ա	Ց	■	Ո	Վ
2	Ա	Ռ	Ա	Մ	Պ	Ե	Լ	■	Ն	Ո	Հ
3	Ջ	Ա	Ր	Մ	Ա	Ն	Ա	Լ	Ի	■	Ա
4	Ա	Ջ	■	Ի	■	Ա	Ն	Ա	Հ	Ի	Տ
5	■	Ա	Ր	Թ	Ի	Կ	■	Տ	Ա	Ր	Ի
6	Ա	Ր	Դ	■	Լ	Ա	Թ	■	Ր	■	Լ
7	Կ	Կ	■	Տ	Ի	Ն	■	Ծ	Ա	Մ	■
8	■	■	Փ	Ա	Կ	■	Կ	Ա	Կ	Ա	Ձ
9	Հ	Ն	Ա	Ր	■	Տ	Ա	■	Ա	Ք	Ի
10	Ի	Ի	■	Օ	Ժ	Ի	Տ	■	Ջ	Ի	Ր
11	Ն	Ճ	Ա	Ն	■	Կ	Ա	Ց	Մ	■	■

Նօթեր՝ մայրաքաղաք Անգարայէն

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ԷՄՐԷ ԷՐԹԱՆԻ

Միլտանօղլու ընդհանուր խորագիրներով անդրադարձաւ թէ՛ մայրաքաղաքի եւ գաւառի թերթերուն եւ թէ մասնագիտացուած պարբերականներուն: Իսկ Էնդուգեան ծանրացաւ հանրապետական շրջանի պոլսահայ մամուլի եւ «Ակօս»ի հրատարակութեան տեղի տուող պայմաններուն վրայ:

13 Մայիս Երկուշաբթի, Անգարա Համալսարանի Քաղաքական Գիտութիւններու Ֆաքիւլթէին մէջ տեղի ունեցաւ «Ոչ-իսլամ համայնքներու, հիմնարկներու իրաւական վիճակը» խորագրեալ ասուլիս մը:

Վագըֆներու Ընդհանուր տնօրէն Ատնան Էրթէմ, Փոքրամասնութեանց Վագըֆներու ներկայացուցիչ Լաքի Վինկաս, Յունաց Վագըֆներու Զօրակցութեան Միութեան ատենապետ Անտոնիս Փարիզեանոս եւ թերթիս գրողներէն Փրոֆ. Պասքըն Օրանի մասնակցութեամբ կայացող ասուլիսը կը բաղկանար երկու նիստերէ: Առաջին նիստի ատենախօսներն էին՝ Սեպուհ Ասլանկիլ եւ Էրէն Զէլիքէր, իսկ երկրորդ նիստին զեկուցեցին Ճէմ Սոֆուօղլու, Լեւենտ Քորքութ եւ Եանիս Քրիստաքիս:

Լաքի Վինկաս բացման խօսքին մէջ յիշեցուց որ Վագըֆներու Խորհուրդին մէջ հինգ տարիէ ի վեր կը ներկայացնէ փոքրամասնութեանց 166 հիմնարկները եւ այս մասին սապէս ըսաւ. «Համայնքապատկան գրաւուած կալուածներու իրենց տէրերուն վերադարձնելու ընթացքին մէջ յայտնուող բոլոր խոչընդոտները, գոյացած բոլոր անարդարութիւնները կը բխին այս հաստատութիւններու իրաւական վիճակի յստակացած չըլլալէն: Այս թերութիւնը պէտք է շտապ վերացնել: Ուստի յարմար նկատեցինք նիւթը մայրաքաղաքին մէջ քննարկել»:

Վինկաս իր ելոյթին մէջ այս թերութենէն յառաջացած խնդիրները հետեւեալ ձեւով ներկայացուց:

ա) Համայնքային վագըֆները եւ համայնքը իրարմէ անջատել, հիմնարկները իրենց պատկանած համայնքի օրինականութեան վերագրելը տեղի՞ն է: Օրինակի համար, համայնքներու իրավիճակը բնութագրող Օսմանեան շրջանէն մնացած կանոնագիրները ի զօրո՞ւ են, կրնա՞ն գործադրուիլ: Կեդրոնական վարչութիւն մը հիմնել կարելի՞ է: Այդպիսի վարչութիւն մը ներկայ կարիքները կրնա՞յ դիմագրաւել: Վերաքննիչ մարմին մը ի՞նչպէս կը կազմուի:

բ) Եկեղեցիները, ռաբբունապետութիւնը, պատրիարքարանները բազմադարեան հաստատութիւններ են, բայց օրինական իրավիճակ մը չունին: Մեր վագըֆներէն շատերը կրօնական հաստատութիւններու թելադրանքով եւ աջակցութեամբ հիմնուած ըլլալով հանդերձ՝ օրինական գոյութիւն մը չունենալուն համար վագըֆներու շահերէն բաժին չեն կրնար ստանալ:

գ) Վագըֆներու օրէնքի ժամանակաւոր 11-րդ յօդուածի գործադրութեան ընթացքին 1936-ի յայտարարագրին մէջ նշուած ըլլալու պայմանը շատ անգամ անլուծելիութեան պատճառ կը դառնայ: Օրինակի համար, Հաթայ եւ Իսկենտէրունի վագըֆները յայտարարագիր չեն տուած, քանի որ այդ թուականին այս երկու քաղաքները Թուրքիոյ չէին պատկաներ: Նոյնպէս Իմրոզի վագըֆներն ալ յայտարարագիր չեն տուած:

դ) Լատին Կաթողիկէ համայնքը իր անունին գրանցուած կալուածներ ունենալով հանդերձ՝ օրինաւոր կարգավիճակ մը չունենալուն պատճառաւ լուրջ դժուարութիւններ կ՚ապրի, մերթ ընդ մերթ անհատական միջոցներով լուծուած խնդիրներուն համար, այսօր իրաւական վիճակի մը անհրաժեշտութիւնը գոյացած է:

ե) Վագըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութեան փոխանցուած համայնքներուն վագըֆներու կալուածները պէտք է կցուին 28 Փետրուարին փակուած վագըֆներու համար կատարուող բարեկարգումներուն: Նման որոշում մը պիտի դիւրացնէ նաեւ փոքրամասնութեանց հիմնարկներու խնդիրները:

Հաղորդակցութեան Ֆաքիւլթէի մէջ

Նոյն օրը եւ մօտաւորապէս նոյն ժամերուն, նոյն համալսարանի մէկ այլ բաժնի՝ Հաղորդակցութեան Ֆաքիւլթէին մէջ թերթիս աշխատակիցներ՝ Զաքարիա Միլտանօղլու եւ Բագրատ Էնդուգեան համալսարանի երրորդ դասարանի ուսանողներուն կը զեկուցէին «Թրքահայ մամուլը երէկ եւ այսօր» նիւթը:

Նախ Միլտանօղլու ներկայացուց Թուրքիոյ մէջ հայերէն եւ հայատառ մամուլի պատմութիւնը: Ընդհանուր խորագիրներով անդրադարձաւ թէ՛ մայրաքաղաքի եւ գաւառի թերթերուն եւ թէ մասնագիտացուած պարբերականներուն: Իսկ Էնդուգեան ծանրացաւ հանրապետական շրջանի պոլսահայ մամուլի եւ «Ակօս»ի հրատարակութեան տեղի տուող պայմաններուն վրայ:

Աշխարհքս փէք կէշացաւ

Աշխարհքը Թօփեէքին կէշացաւ: Սօն տարիներուն որ կողմը նայիս նէ ուրիշ կէշութիւն մը կը տեսնաս կոր: Մարդկութիւնը ըսես նէ պիւսպիւթիւն չըղըրէն էլաւ: Ինչո՞ւ աչափ խայինցան չիտեմ քիմ: Մենք պատերազմ տեսած սերունդ մըն ենք: Հացին քաունէյով առնուած տարիները ապրեցանք, շիշէները մէջտեղէն կտրելով գաւաթի վերածեցինք, թէյը չամիչով խմեցինք, ֆընտըխի կեղեւները աղալով խախուէ շինեցինք: Պէլքիմ թէփէնիս պօմպաներ չինկաւ ամա զօր տարիներ անցուցինք:

Պատերազմը լմնցաւ նէ, աշխարհը մէյ մը տահա աս խըտար կէշութիւն չի տեսնար կարծեր էինք: Ուրկէ՞ պիտի կիտնայինք քիմ օրըստօրէ տահա պէթէր պիտի ըլլայ, քաղաքակըրթութիւնը քանի յառաջանայ, մարդկութիւնը տահա ալ պիտի կէշանայ: Աշխարհին ամէն կողմը, փիսփիսինէ, չօլուխի չօճուխի չնայած որչափ անմեղ կայ նէ մէկ պօմպայով կը մեռցուի կոր: Աս մարդկութենէ տուրս պաները ինչո՞ւ սիրոյն կ՚ըլլան կոր նէ, իմին խելքիս հասնելիք պանը չէ: Ամա ալտըրմիշ չընելն ալ կարելի չէ:

Սա վերջին շաբաթներուն քիչ մը յուետես պաներ գրեցի տէյիմ, աս շաբաթ ալ պարէմ սանկ քէֆլի նիւթ մը կտնամ խօշ կատակներ ընեմ տէ կարդացողը շէնլենմիշ ըլլայ կ՚ըսէի կոր ինքնիրենս քիմ, ո՛ւր է…

Չիֆթ-չիֆթ պօմպաներ պայթեցան, ամէն պան ալթ իւստ էղաւ: Ա՛խ ախ, ո՛վ կիտէ քանի մախսըմ թէլէֆ էղաւ, քանի օճախ մարեցաւ: Մտածելը պիլէմ ցաւ կը պատճառէ կոր: Յաճախ կ՚ըսեմ եա, աղէկ քիմ վախըթիլը մը տեղս տեղաւորուեր եմ: Ասանկ օրեր ապրիլը խօլայ չէ: Իսյան կ՚ընես կը կենաս, ծառքէդ ալ պան մը չի գար:

Ծեզի պան մը ըսեմ. հին ատենուան պատերազմները պիլէմ տահա արդար, տահա նամուսլու էին: Մարդիկ սուրերով, նիզակներով, էրես էրեսի կը պայքարէին: Ետքէն «թիւֆէնկ իճատ օլտու, մէրթլիք պօզուլտու» տէյիմ խօսք մը էլաւ: Թօփով, թիւֆէնկով պատերազմիլ սկըսան: Ատ խօսքը հիմա ըսելու ըլլաս նէ, վրադ կը խնտան, թիւֆէնկին խօսքը պիլէմ չ՚ըլլար: Անանկ պօմպաներ իճատ ըրին քիմ քաղաքները կետնի հաւասար կ՚ըլլան, օղջ պէօճէկ պիլէմ չի մնար կոր: Պէս պէլլի սանկընա աշխարհքին վերջը պիտի պերեն: Աստուած անմեղները պահէ ըսելէն զատ պան չիկայ…:

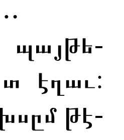

Depopulation

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԷՕԶԵԱՆ
dzovinarl@rambler.ru

Բնակչութեան պակասում կամ ոչնչացում է նշանակում այդ բառը եւ Հայաստանն է գլխաւորում աշխարհի երկրների depopulation-ի ցուցակը: Շատ ուրիշ երկրներ կան, որոնց սպառնում է այդ depopulation-ը, օրինակ, միւս ԱՊՀ (Անկախ Պետութիւններու Հաւաքականութիւն) երկրները, որտեղից արտագաղթում են մասնաւորապէս ՌԴ (Ռուսաստանի Դաշնութիւն), սակայն Ռուսաստանին եւս սպառնում է այդ depopulation կոչուածը, քանզի Ռուսաստանը միակ երկիրն է աշխարհում, որը միաժամանակ ե՛ւ ներգաղթի, ե՛ւ արտագաղթի երկրներից է: Այսինքն արտագաղթում են բոլոր նախկին սովետական երկրներից, որոնց թւում է եւ Ռուսաստանը: Տարեկան ՌԴ ներգաղթում են 220 հազար մարդ, իսկ արտագաղթում են 200 հազար:

Մի՛ յիշեցրէք պատճառների մասին

Մեզ սակայն հետաքրքրում է մեր երկիրը, այնպէս չէ՞. ինչո՞ւ են արտագաղթում Հայաստանից: Օ՛ ոչ, կրկին պիտի հնչեցնենք **զբաղուածութիւն, աշխատատեղ, աշխատավարձ**, այն էլ **արժանապատիւ աշխատավարձ, ինքնադրսեւորում** եւայլն բառերը, որոնցից սակայն ամենաբարձր հնչեղութիւն կ՚ունենայ թերեւս հեռանկար բառը: Երեք ընտրութիւններ ունեցաւ մէկ տարուայ ընթացքում Հայաստանը. խորհրդարանային, նախագահական եւ Երեւան քաղաքի աւագանու (քաղաքապետի) ընտրութիւնները: Եւ հայաստանցիները վերջնականապէս հասկացան, որ ընտրութիւնների միջոցով այս կործանարար համակարգը փոխել հնարաւոր չի:

Նոյնը եւ արտագաղթի դէպքում է. եթէ կառավարութիւնը դա խնդիր չի համարում, ապա երկրում մնացող եւ խիղճ ունեցող անհատը չի կարող իր վրայ չվերցնել արտագաղթի պատասխանատուութիւնը:

Բնակչութիւնը երբեք չիմացաւ, թէ իրականում ով ինչքան ձայներ է հաւաքել, քանզի կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը ...

Բնակչութիւնը երբեք չիմացաւ, թէ իրականում ով ինչքան ձայներ է հաւաքել, քանզի կեդիքների մեքենան տարեց տարի կատարելագործուում էր, սակայն ամենամեծ հիասթափութիւնը ապրեցինք այն ատեն, երբ հասկացանք, որ վերջին ընտրութիւններում երեւանցիները, նաեւ նրանք, ում վարձատրութեան դիմաց ժամանակաւոր երեւանցու կարգավիճակ շնորհեցին, իրօք ընտրել են իշխող կուսակցութեանը. սա նշանակում է, որ Հայաստանում ծախուողից, քծնողից զատ այլեւս մարդ չի մնացել, իսկ առանց ընդդիմութեան յառաջընթաց ապահովել անհնար է, եւ այս համակարգը անվերջ պիտի ինքզինքը վերարտադրի, եւ քանի վերարտադրուի, այնքան մեր բնակչութեան վերարտադրութիւնը կը նուազի, իսկ ողջ Հայաստանը մէկ թաղի, մէկ կուսակցական ուժի, մէկ ընտանիքի չափերի կը հասնի: Միայն մտովի մենք կարող ենք երկատուել:

Երկու գագաթ՝ երկու հատուած

Տեսէք, թէ ինչպէս է մեկնաբանում մեր ազգային խորհրդանիշները փիլիսոփայութեան, սոցիոլոգիայի եւ իրաւունքի ինստիտուտի տնօրէն Գէորգ Պողոսեանը.

«Արարատը որպէս Հայաստանի եւ հայութեան խորհրդանիշ բաժանուած է, երկատուած է, եւ այդ երկատուածութիւնը ազդում է մեր վրայ պատմականօրէն եւ մտնում մեր հոգեբանութիւնը: Մեծ Արարատը դա մեր անհռելի Սփիւռքն է երկրից դուրս, իսկ փոքրը դա Հայաստանն է, այսպիսով մեր ազգը մի գագաթ չունի, այլ՝ երկու, այն էլ անհաւասար: Ենթագիտակցօրէն նման երկատուութիւնը ձեւաւորում է ապագայի եւ նոյնիսկ անցեալի իւրայատուկ ազգային տեսլական: Երկրի ներսում միւս խորհրդանիշն է Սեւանը: Մենք փրկեցինք Սեւանը, բայց ձուկ մէջը չի մնացել, մենք կարողացանք պահպանել Հայաստանի տարածքը, յետ բերելով Ղարաբաղը, բայց բնակչութիւն չմնաց: Երկիր պահպանեցինք, անկախութիւն ձեռք բերեցինք, բայց ժողովուրդը հեռանում է»:

Այս դժգոհութեան եւ հիասթափութեան ֆոնին կարծես մի անգամ յաջողուեց ժողովրդին արտայայտել իր ընդվզումը եւ վստահել իր ձայները Րաֆֆի Յովհաննիսեանին:

Արդիւնքում Ապրիլի 9-ին մենք ունեցանք երկատուած երդմնակալութեան արարողութիւններ. մէկը պաշտօնական, միւսը՝ Ազատութեան հրապարակում: Խե՛ղճ Րաֆֆի, որը չգիտէր, թէ ինչ անի: Շարունակ յետաձգում էր պահը (ո՞ր պահը, իշխանափոխութեա՞ն, բայց ինչպէ՞ս): Առանց արիւնահեղութեան ինչպէ՞ս հող կամ իշխանութիւն կը խլես: Իսկ ժողովուրդը անհամբեր գոռում էր «Հի՛մա», «Հի՛մա»:

Բայց մենք բնութեան կողմնակից չենք, օրինակ, մեր բժիշկները յիշատակում են հայկական բժշկութեան մասին հետեւեալ փաստ. մինչ Եւրոպայում ցաւազրկելու նպատակով հարուածում էին հիւանդի գլխին, որ նա գիտակցութիւնը կորցնի, հայ բժիշկները նարքոզը ապահովում էին յատուկ քնաբեր խոտերով… Այսպիսով, դեռ երկար-երկար այս իշխանութիւնները պիտի վերարտադրուեն, քանզի նրանք աչքերը գոցում են արտագաղթի վրայ, նրանց համար չկայ նման խնդիր, իսկ Հայր Կոմիտաս վարդապետ Յովնանեանը յիշեցնում է այն առակը, երբ հովիւը՝ մտահոգուած լինելով կորած ոչխարով, թողնելով 99 ոչխարներին, փնտռում է այդ մէկ ոչխարին, որովհետեւ եթէ այսօր գէթ մէկին կորցնի, վաղը միւսներին էլ հեշտութեամբ կը կորցնի:

Զուարճալի օրէնքների շարքում

Ո՞վ չի սիրում կարդալ տարբեր երկըրների զուարճալի օրէնքների մասին, թէպէտ այդ օրէնքներն էլ ունեն իրենց տրամաբանութիւնը: Օրինակ, մի իտալական քաղաքում արգիլում է գէր եւ տգեղ կանանց հանուած վիճակում երեւալ ծովափին, իսկ Փալերմօ քաղաքում կանանց թոյլատրուած է մերկանալ ծովափում, իսկ տղամարդկանց՝ արգիլուած:

Լոնտոնում չի կարելի ժամը 21.00-ից յետոյ ծեծել կանանց, քանի որ նրանց ճիչերը խանգարում են բնակիչներին: ԱՄՆ-ի մի նահանգում արգիլուած է հանրութեան առաջ երեւալ անճաշակ դէմքով…:

Բայց ինձ վաղուց հետաքրքրել է մի հայկական օրէնք, որը ես շատ էի հաւանել, հակառակ որ ոմանց այն զարմանալի, նոյնիսկ զաւեշտալի է թւում. այդ օրէնքը ամրագրուած է Հայոց Դատաստանագրքում. «Խստօրէն դատապարտւում, արգելւում է ինքնասպանութիւնը. նման փորձ կատարողին, մտադրութիւնն իրագործելու պահին բռնելու դէպքում, պէտք է դատել եւ ենթարկել մահապատժի…»: Ո՞ր երկրում արդեօք կայ նմանը, վերջապէս ես գտայ այն Անգլիայի զաւեշտալի օրէնքների ցանկում. «Ինքնասպանութիւնը համարւում է ծանրագոյն յանցանք»: Բայց միթէ դա ծիծաղելի՞ է:

Եկէ՛ք մտածենք հետեւեալ կերպ. սպանութիւնը դա յանցանք է, որի համար մարդ դատապարտւում է եւ եթէ չի ենթարկւում մահապատիժի, ապա հնարաւորութիւն ունի ապաշխարել: Յաջող ինքնասպանութեան դէպքում նա զուրկ է ապաշխարանքից, իսկ յանցանքը ծանրանում է հաւաքականութեան խղճի վրայ: Այդ մենք ենք սպաննում ինքնասպանին, մեզանից նա հեռացաւ: Նոյնը եւ արտագաղթի դէպքում է. եթէ կառավարութիւնը դա խնդիր չի համարում, ապա երկրում մնացող եւ խիղճ ունեցող անհատը չի կարող իր վրայ չվերցնել արտագաղթի պատասխանատուութիւնը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ. AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. ve TİC LTD. ŞTİ. անունով՝ Ռաֆիլ Տինք, ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Հրանդ Տինք, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպէր Քոփթաշ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴՀ. ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Պարոյր Գույումճեան, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ՝ Էթիէն Մահճուպեան, ՀԱՍՑԷ՝ Հալասքեարկազի Պողոտայ, Սէպաթ Ափթ. 74 յարկաբաժին 1 Օսմանպէյ, Իսթանպուլ: Հեռ. 0 212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տիւնիա Սիւփէր Վէպ Օֆսէթ Ա.Շ. «Կլոպուս Տիւնիա Պասըմէվի» 100. Եըլ Մահալլէսը, Պաղճըլար-Իսթանպուլ: Հեռ.՝ 0212 629 08 08: ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 75 ԹԼ. Տարեկան 145 ԹԼ. Եւրոպա 6 ամսուան 85 Եւրօ, Տարեկան 170 Եւրօ, Ամերիկա եւ Գանատա 6 ամսուան 120 $, Տարեկան 240 $, Աւստրալիա՝ 6 ամսուան 135 $, Տարեկան 265 $: Ինթերնէթ՝ www.agos.com.tr

Էթըն* Ֆէրման

* Սասնայ բարբառով՝ յետին

ՊԷՍՍԷ ՔԱՊԱՔ

Նախքան «Ապստամբութեան կրակէն անցած Մուշքիցի հայ ընտանիք մը», «ԱՔՍՈՐ» խորագրեալ գիրքին հրատարակութիւնը, գրքի պատրաստութեան եւ կազմաւորման շրջանի որպէս ջանադիր աշխատակից, ու ապա Ֆէրման հօրեղբօր կէս դար առաջ լքել ստիպուած ծննդավայրի առաջին այցելութեան որպէս ականատես վկայ, փափաքեցայ քանի մը խօսք ալ ես գրել:

***

Քուրթալանէն մինիպիւս պիտի նըստինք, Ֆէրման հօքարի յիսուն տարի առաջ լքել ստիպուած վայրերը երթալու համար:

Ճանապարհին անդադար կը խօսի Ֆէրման հօքարը: «Սա լեռներէն փայտ կը ժողվէինք: Միւս գիւղէն եկող երիտասարդներ երբ իմ հայ ըլլալս կը սորվէին, կը ճնշէին որ միւսլիման դառնամ: Ամէն անգամուն ծեծ կ'ուտէի բայց յամառեցայ, կրօնքս չփոխեցի…»:

Ապա մուխթարին (գիւղապետ) կը դառնայ, կը սկսի ինծի այնքան ծանօթ պատմութիւնը անոր ալ պատմել.-

«Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան ժամանակ, պետութեան եւ ապստամբողներու բախումներու պատճառաւ, քրտական գիւղերու կարգին մեր գիւղն ալ պարպուեր է: Մեծ հայրիկս, եղի՛ր հարս, երթանք հարեւան գիւղ, մեզ պիտի արձանագրեն եղեր… գիշերը կը վերադառնանք, ըսեր է, խեղճը 1915-ի փորձանքէն վերջ, պետական խոստումին հաւատալու չափ միամիտ է եղեր…

Նոյն երեկոյ զինուորները մեր գիւղը վառեր, տուներն ալ փլցուցեր են…:

Մերիները տանող զինուորներուն վրայ յարձակեր են լեռները ապաստանած ֆետայիներ: Անոնց փամփուշտներով վիրաւորուող բայց չմեռնող մեծ հայրիկիս ճամբու եզրին թողեր են: Երեք օր վերջ վիրաւորը գտնող գիւղացիները զինուորներուն լուր տուեր են, եկող զինուորները տեղւոյն վրայ կրակեր ու սպաններ են մեծ հայրիկս:

Ես ծներ եմ մեր փլցուած տունի մէկ պատին տակ: Մերիները տարիներով փախստական ապրելէ վերջ, անօթութենէ մեռնելուն նախընտրեր են զինուորի փամփուշտով մեռնիլը եւ որոշեր են յանձնըւիլ:

Ցանձնուողները խումբ առ խումբ ղրկըւեր են անունն անգամ չլսած օտար քաղաքներ: Մեզ տեղաւորեր են Չորում: Այդքան աղքատ ենք եղեր որ երկու եղբայրներս անօթութենէ հիւանդացեր ու մեռեր են:

Տասը տարի վերջ ներում շնորհուեր է: Ուրախութեամբ կարծեր ենք որ մեր գիւղերը պիտի վերադառնանք: Բայց մեզ կը սպասէր անակնկալ մը: Ներումը մարդոց համար էր եղած, այլ ոչ թէ անոնց ապրած հողերուն: Այդ պատճառաւ չկրցանք մեր գիւղը վերադառնալ: Մեր աքսորուած տեղը, տասը տարուան մէջ ո՛չ տուն, ո՛չ ալ արտ մը ունեցանք: Թէեւ Չորում պտուղի ծառ մը տնկած էի, բայց երբ պտուղ տալու ժամանակը եկած էր, ներումը ելաւ: Մեր ծառին պտուղը չկերած ճամբայ ելանք…»:

***

Այդ ու անոր յաջորդող դէպքերը պատճառ դարձան որ Ֆէրման Թորոսլար ինքնիրեն ուխտէ այս երկրի մէջ բացի բարտի է, ոչ մէկ տեղ, ոչ մի պտղատու ծառ տնկէ: Այդ պատճառաւ ալ Հրանդ Տինք զինքը կոչած էր՝ «Իր երկրին մէջ ծառ չտնկող մարդը»:

***

Քուրթալանի մէջ, Ֆէրման հին ծանօթներ կը փնտռէ: Երկու հոգի կը ճանչնան զինքը: Մանկութեան յուշեր կը պատմեն իրարու: Անոնցմէ մին կը պատմէ, որ իրենցմէ քիչ մը մեծ եղող Ֆէրմանը թռուցիկներ կը շինէր… Իսկ Ֆէրման հօքարը տեւական կը կրկնէ… «Այս լեռները շատ ծեծ կերած եմ…», ետքն ալ ըսածները փաստել տալ կ'ուզէ. «Այնպէս չէ՞»:

Մեզի նոր միացող գիւղացի մը լսելով որ Ֆէրման Հայ է, կ'առաջարկէ՝ «Եկո՛ւր քեզի միւսլիման դարձնենք»: Ֆէրման հօքար նախ մարդուն կը հարցնէ՝ «Ի՛նչ է, անհանգի՞ստ եղար ինձմէ,» եւ առանց պատասխանը սպասելու կը շարունակէ. «Ես այնքան տարի ծեծ կերայ, նորէն ալ կրօնքս չփոխեցի: Հիմա՞ պիտի փոխեմ…»:

***

Սասունի շուկան հասնելով մեր ճամբաները պիտի բաժնուէր Ֆէրման հօքարին հետ: Գացած ամէն տեղը՝ «Գա՞նձ փնտռելու եկաք, եթէ տեղը գիտէք, մենք ձեզի կ'օգնենք» առաջարկէն ջղայնացած էր: Նախքան Մարաթուկ մագլցիլը, շուկային մէջ ալ երբ նոյն հարցումը հարցնող մը ելաւ դիմացը, սկսաւ պոռալ-կանչել: Դժուարաւ հանդարտեցուցի զինքը: «Անոնք քու նախնիներուդ ապրած հողին կարօտը չեն կրնար հասկնալ, քու տնկած ծառերուդ կարօտը չեն կրնար գիտնալ: Դուն զիրենք նկատի մի՛ առներ» կը պատուիրեմ:

Կը խորհիմ որ, մարդ իր ծնած հողին տարիներ ետք տալիք այցելութիւնը պաշտամունքի նման առանձին պէտք է կատարէ: Ու ճամբու կը դնեմ զինքը: Եւ երբ մինիպիւսը փոշիներու ամպ մը բարձրացնելով կը հեռանայ, ես Ամենակալէն կը հայցեմ, «որ Ֆէրման հօքար գոնէ գիւղը գտնէ այնպէս, ինչպէս որ մայրն ու հայրը կը պատմէին մեծ կարօտով…»:

***

Թէ ի՞նչպէս հասաւ Գերխօ, այդ ալ թողունք որ կարդաք՝ գիրքէն:

Ֆէրման, Սէֆէր, Փէրիշան

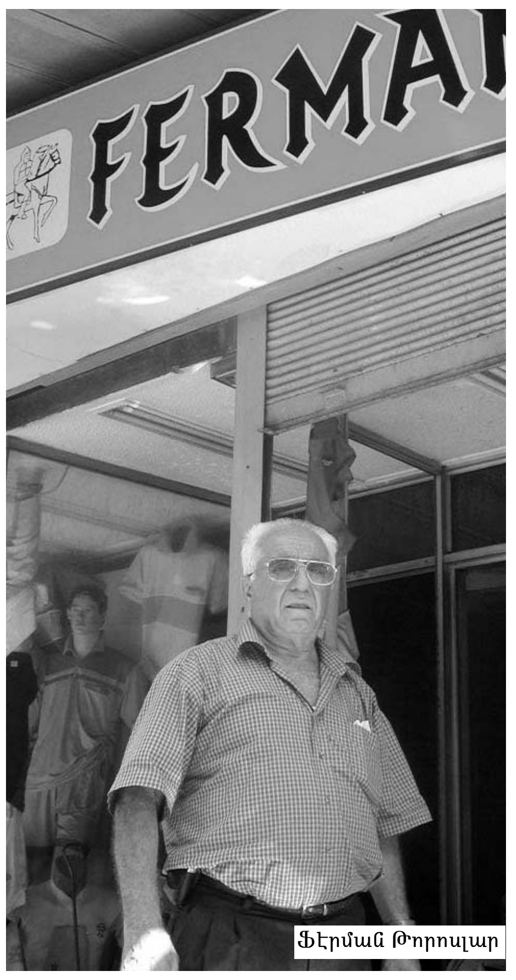

Ֆէրման Թորոսլար

Սասունի մէջ 1915-ի դէպքին «Առջըն Ֆէրման» կ'ըսէին, քանի որ 1926 թուին ծայր տուած ապստամբութեան պատճառաւ տեղւոյն բնակչութեան 1938-ին սկսած աքսորին, հայերն ալ չէին խնայուած ու քիւրտերուն հետ միասնաբար աքսորուած էին երկրին իրենց համար անծանօթ, արեւմտեան շրջանները: Ահա այս երկրորդ տեղահանութեան Սասունի շրջանի հայերը, իրենց բարբառով «Էթըն Ֆէրման» կ'ըսէին: Դժուար չէ ստուգելը, «առջըն»ը առաջինն էր, իսկ 1938-ի «էթըն»ը՝ յետինը: Գալով Ֆէրմանին, թագաւորական հրովարտակն է, որ պարսկերէնէն մտեր է հայերէնի, որպէս՝ հրաման, ու նոյնութեամբ որպէս Ֆէրման, անցեր է թրքերէնի:

Հայրիկիս հարցուցած էի, որ «ինչո՞ւ անունդ Սէֆէր է», ան պատասխանած էր ու ըսած. «Սէֆէրպէրլիքի (զօրաշարժ) ատեն ծներ եմ, անոր համար հայրիկս Սէֆէր դրեր է»: Հայրիկս 1915-էն շատ աւելի ուշ ծնած ըլլալով, փոքր տարիքիս չէի յանդգնած հարցնել թէ ո՞ր մէկ զօրաշարժի ատեն ծնած էր: Շատ աւելի վերջ պատմուած էր որ ծնողներս աքսորուելով 10 տարի ստիպուած էին ապրիլ Իզմիրի կողմերը:

Էթըն Ֆէրմանի օրերուն, աքսորեալներ խմբովին քալած ժամանակ, կնոջ մը ցաւերը բռներ ու ծառի մը ետին պահուելով երախայ մը ծներ է: Չգիտնալով որ իրենց ի՛նչ կը սպասէ երթալիք տեղը, նորածինը այնտեղ, ծնած տեղը թողեր հեռացեր է: Ետեւէն եկողները երախայի մը լացը լսելով գտեր, բերեր յանձներ են մօրը: Ան նախ ուրացեր, բայց աւելի վերջ խոստովաներ է՝ «Տանջուելով աւելի ուշ մեռնելու տեղ հոն լքեցի որ ինքնիրեն մեռնի…»: Եւ երբ հարցուցեր են թէ հիմա աղջկանդ ի՞նչ անուն պիտի տաս, «Քանի որ այս փէրիշան (խառնիխուռն) վիճակին մէջ ծնաւ, անունն ալ Փէրիշան թող ըլլայ» ըսեր է:

Բայց Էթըն Ֆէրմանի տարիներուն ծնած մանչ երախաներուն տրուած ամենատարածուն անունը կ'ըլլայ «Ֆէրման»ը: Ապացոյցը՝ մեզ ծանօթ Ֆէրմանին աներձագին ալ անունը, ինչպէս նաեւ մեր շրջանակէն տասնեակ մը 70-ը անց մարդոց անունները Ֆէրման են…:

Կարսի անտեսուած եկեղեցիները

ՍԷՐՏԱՐ ՔՕՐՈՒՃՈՒ

Կարսի խորհրդանիշը դարձած է Հայոց պատմական մայրաքաղաք Անին: Երբ ՄԱԿ-ի Մշակութային Յանձնախումբ ԻՒՆԷՍՔՕ Կարսը աշխարհի մշակութային մայրաքաղաքներու ցանկին թեկնածու համարեց, զգալիօրէն թափ ստացան Անիի աւերակ կառոյցներու պահպանման ու վերանորոգման աշխատանքները: Սակայն այս միջոցին աչքաթող մնացին Կարս քաղաքի կեդրոնը գտնուող եկեղեցիները, որոնց կարգին է նաեւ Բիւզանդական շրջանէ մնացած Յոյն Ուղղափառաց եկեղեցին:

Անիի մէջ բարեզարդուեցաւ 980 թուականին կառուցուած Ապուղամրենց եկեղեցւոյ շրջակայքը: 1035-ին կառուցուած եւ Ի. դարուն կայծակնահար ըլլալով կիսով փլած Սուրբ Փրկիչ եկեղեցին ալ կ'ամրացուի: Բայց ինչպէս որ վերեւ յիշեցինք, նոյն խնամքին չեն արժանանար Կարս քաղաքի պատմական կառոյցները: Անոնցմէ մէկն է «Պէշիկ Ճամի»ն, որ իրականութեան մէջ Կարսի հնագոյն եկեղեցիներէն մէկն է: Այսօր մեզի ծանօթ չէ անոր իսկական անունը: Իսկ կառուցումը կը վերագրուի Ժ. դարու վերջերուն կամ ԺԱ. դարու սկիզբներուն: Բիւզանդական տիրապետութեան շրջանին կառուցուած Յունաց Ուղղափառ եկեղեցին Սելճուքեան տիրապետութեան շրջանին մզկիթի վերածուած է:

Այսօր բացարձակ անտէրութեան մատնուած եւ անօթեւաններուն ապաստան դարձած եկեղեցին, այժմ շրջապատուած է աղբակոյտերով: Պատերու որմնանկարները անտեսանելի դարձած են, բայց առաստաղի ծաղկանախշերը իր բոլոր հմայքով կը շարունակեն գոյատեւել: Եկեղեցին փլուզումի վտանգին մէջ է: Եթէ ցարդ չէ փլած, կամ աւելի շատ չէ վնասուած, հաւանաբար օճերու շնորհիւ է: Ժողովուրդը այդ օձերուն պատճառաւ կը խրտչի եկեղեցի մտնելէ:

Հայոց Առաքելոց եկեղեցին ալ նոյն ձեւով մզկիթի վերածուած եւ կոչուած է «Քիւմպէթ Ճամի»:

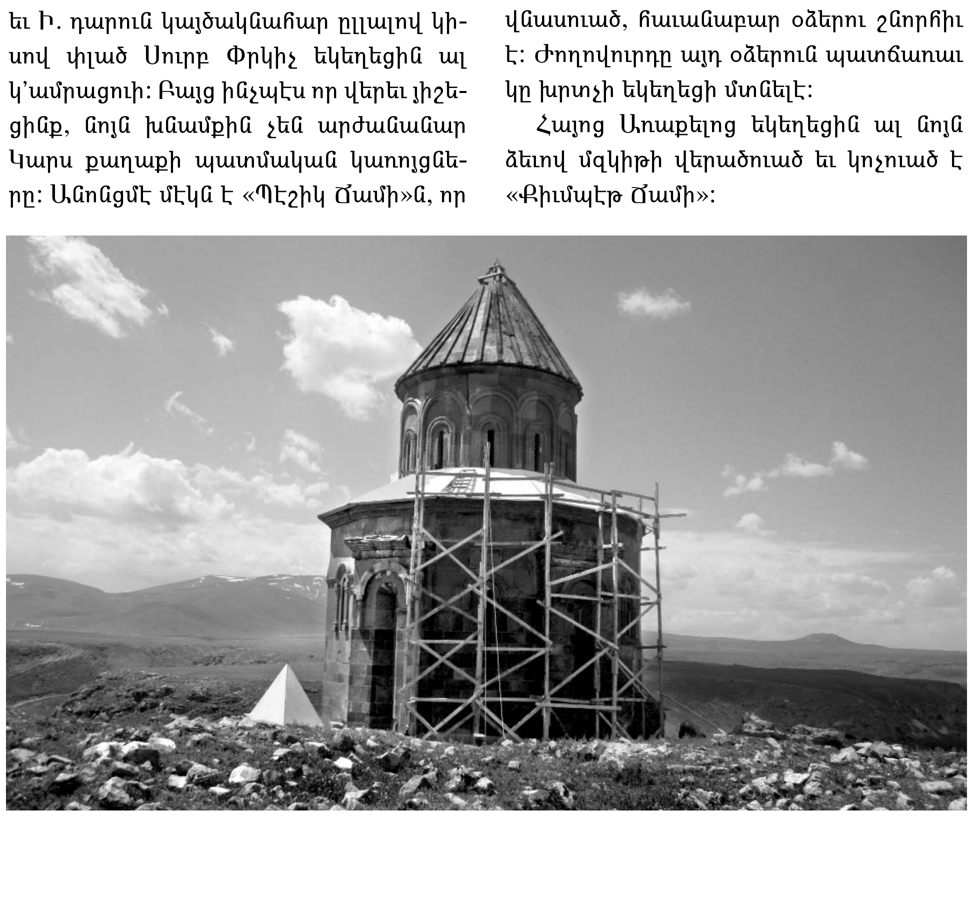

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ 68

ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ndaduryan@agbumhs.org

Կմախք

Հայ լեզուն ունի բառեր որոնք եզակի չեն գործածուիր. ինչպէս՝ միտք կամ կառք: Պատճառներէն մէկն այն է, թէ անոնք կը ներկայացնեն բազմանդամ միաւորութիւն մը: Նոյնպէս՝ «կմախք» բառը, քանի որ ան ալ մարմինը կազմող ոսկորներու ամբողջութիւնն է:

«Կմախք»ի արմատներուն իջնելէ առաջ նախ պէտք է տեսնել թաղման այն հին արարողութիւնը, որ ծնունդ տուած է բառին: Ասորա-բաբելոնական սովորութիւն էր մարմինը կաւով ծեփել, ապա դնել դագաղի մէջ: Այս ծէսը պատճառ կ'ըլլար, որ մարմինը իր ամբողջ կազմով տեսնուէր: Ասորական լեզուի «դագաղ» բառը՝ kamaxxu, ժամանակի ընթացքին սկսած է նշանակել նաեւ «դագաղի ոսկորներ» եւ մենք ունեցած ենք «կմախք» բառը: Բառին բուն արմատն է արամերէն gmx (կմխ) բառը, որ կը նշանակէր մահարձան:

Հնդեւրոպական ցեղակից լեզուներու մէջ «կմախք»ի համար կը գործածուի յունական «սքէլէթոս» բառէն սերած տարբերակներ. Skeleton, skelet, esquelet, squelette, szkielet, schelet, եւայլն: Բառը յունական լեզուէ փոխառեալ ըլլալով հանդերձ՝ չի գործածուիր յոյներու կողմէ: Եւրոպականները զայն կը պարտին անգլիացի յայտնի վիրաբոյժ եւ անդամազննութեան մասնագէտ Ժոն Պանիսթէրին (1533-1610): Ան առաջին անգլիացին է, որ ուսումնասիրած է մարդակազմութիւնը: Որպէս աղբիւր Պանիսթէրը գործածած է հին յունական եւ լատինական գիրքեր ու անոնց մէջ հանդիպած է զմռսեալ մարմիններու, մոմիաներու համար գործածուած «սքէլէթօս» բառին, որ կը նշանակէ «չորցած», «ցամքած»: Շնորհիւ անոր 1578 թուականին հրատարակուած «Մարդու Պատմութիւն» աշխատասիրութեան, այսօր այդ բառը կը վայելէ միջազգային գործածութիւն:

Իսկ երբ կը տեսնենք այնպիսի մարդ, որուն կմախքը ուղիղ չէ եւ կռնակի վրայ տձեւ ցցուածք ունի, զայն կը կոչենք «կուզ»՝ պարսկերէն բառ մը, որ կը նշանակէ ծռած, կքուած:

Գալով կմախքի ամենակարեւոր բաժնին՝ գանկին. բառին ծագումը անյայտ է: Հինգ յայտնի լեզուաբաններ, բառարանագէտներ փորձած են տալ անոր ստուգաբանութիւնը, սակայն եզրակացութեան մը չեն հասած: Եւ ինչպէս միշտ, երբ գիտութիւնը կը տատամսի կեանքի մեծ հարցումներուն առջեւ, բանաստեղծներն է որ կու տան հաստատ պատասխաններ: Ահա Զահրատեան պատասխան, այն հարցումին, թէ գանկ ի՛նչ է.

Տափակ ոսկորներ կ'առնէ քով քովի
Կը կարէ
Գանկեր կը շինէ

Խօսէ կ'ըսէ կը խօսին
Լռէ կ'ըսէ կը լռեն
Խորհէ կ'ըսէ կը խորհին

Խօսէ կ'ըսէ կը խօսին
Խօսէ կ'ըսէ կը պոռան
Լռէ կ'ըսէ չեն լռեր
Ազատութիւն կը պոռան

«Գանկ», Զահրատ, «Մեծ Քաղաքը» հատորէն, 1960